

Sissejuhatus infotehnoloogiasse

programmide protsessoril

- Kordamine:
 - Kiire meeldetuletus: riistvara põhikomponendid
 - Paar sõna protsessori tööpõhimõtete osas
 - Mälu hierarhia
- Masinalähedane programmeerimine
 - Assembler ja masinkood
 - C

Kordamine

Vaatame uuesti Turingi masina simulaatorit

Turingi masina mälu on lint, mida loeb/kirjutab eraldi pea.
Programm on eraldi tabelis ridadena, mis kõik on kujul:

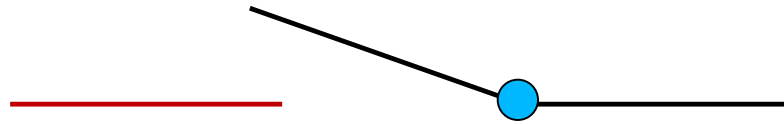
<current state> <current symbol> <new symbol> <direction> <new state>

<http://morphett.info/turing/turing.html>

Reaalsetel arvutitel saab lugeda/kirjutada mälu suvalisest 8-ga jaguvast kohast minimaalselt 8 bitti (üks bait) korraga. Mõnel protsessoril saab lugeda ainult 32-ga jaguvast kohast 4 baiti korraga.

Käske on protsessoril palju ning nad asuvad sellessamas mälus.

Näpuga lüüti

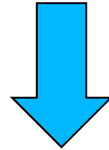

Vool läbi ei lähe

Elekter
siit
sisse

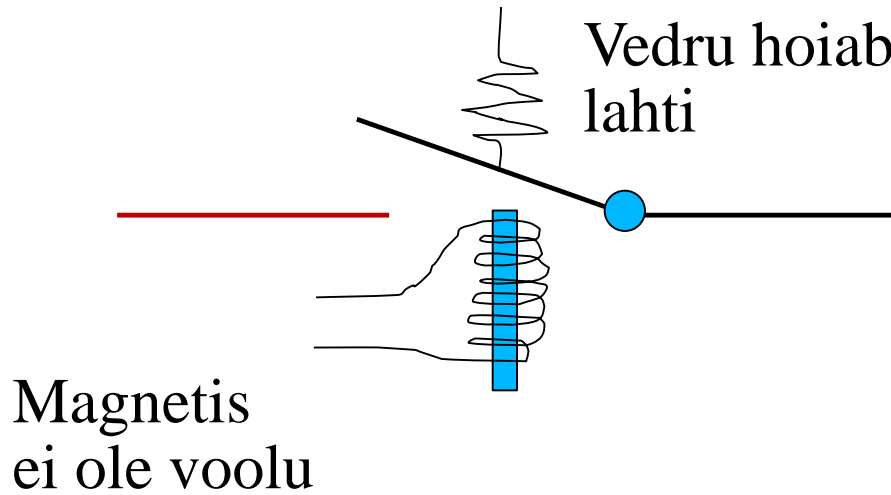
Vajuta
näpuga

Elekter
siit
välja?

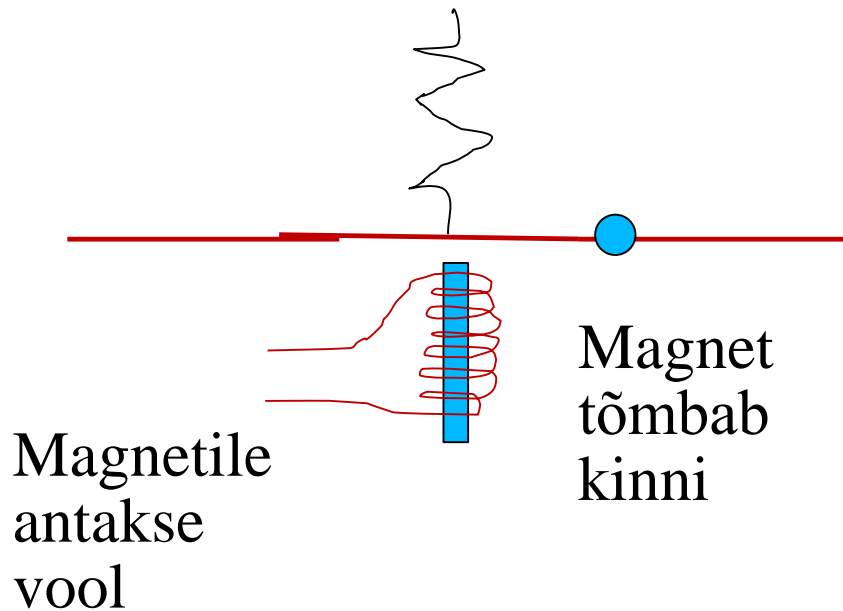

Vool läheb läbi

Relee: mootoriga lüliti

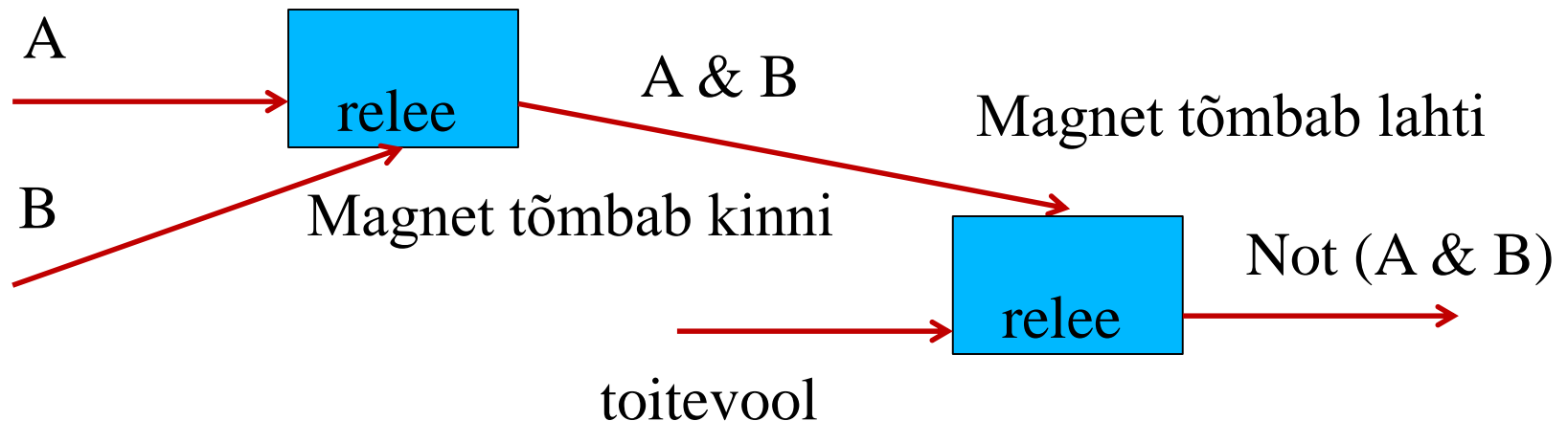
Vool läbi ei lähe

Vool läheb läbi

Miks releed? Näide.

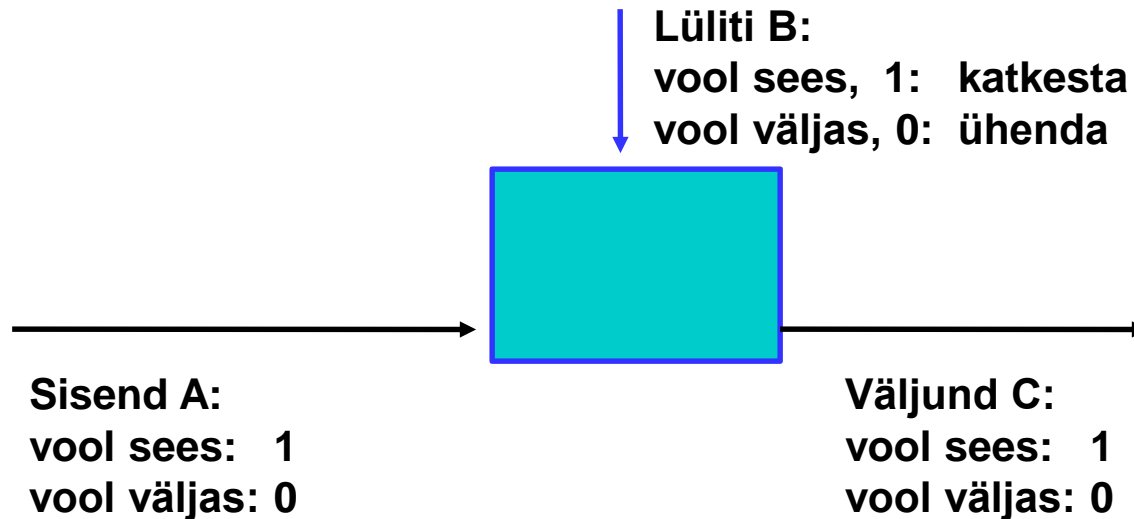
Realiseerime lausearvutuse valemi **Not (A & B)** releedega:

Keerukamaid asju, näiteks liitmist ja korrutamist, ehitatakse suure hulga lausearvutuse tehetena umbes samal moel.

Komponendid

- Peamine idee: transistorid kui “katkestusmootoriga” lülitid

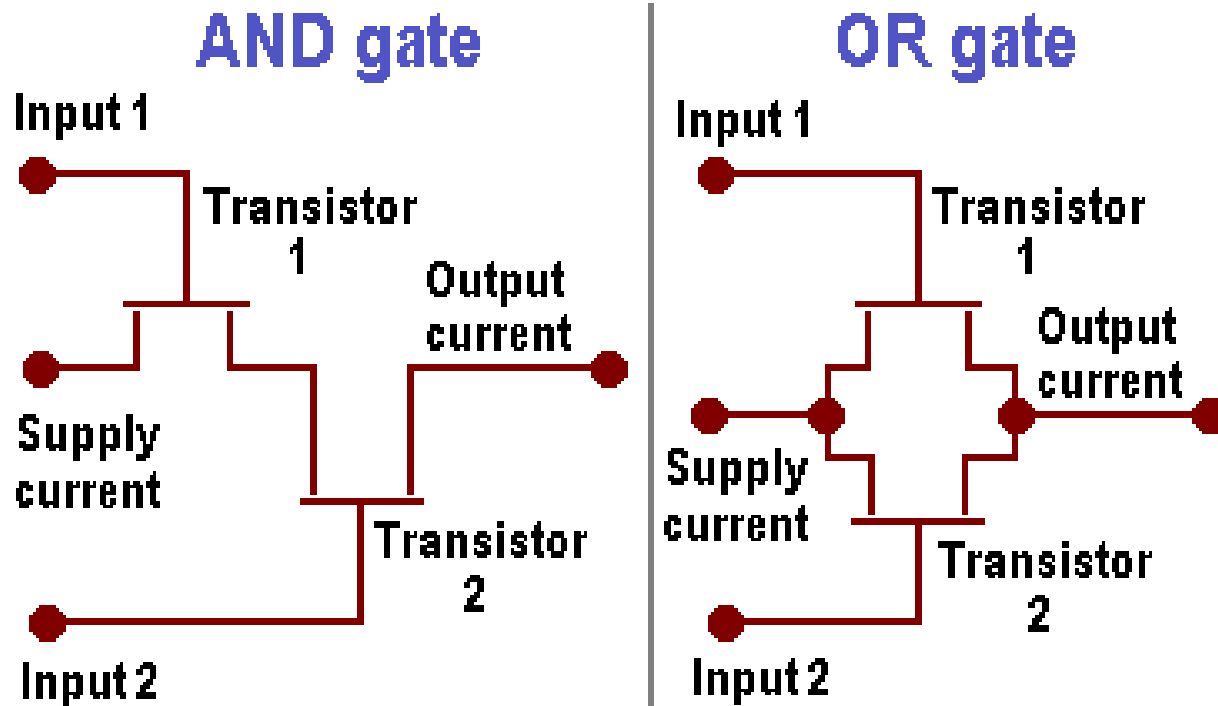

$$C = (A \text{ and } -B)$$

- Väikestest komponentidest ehitatakse suuremaid, millest omakorda veel suuremaid.
- Komponendid on kui mustad kastid: teame nende väljundit vastava sisendi korral, aga enamasti mitte nende tehnilist sisu.

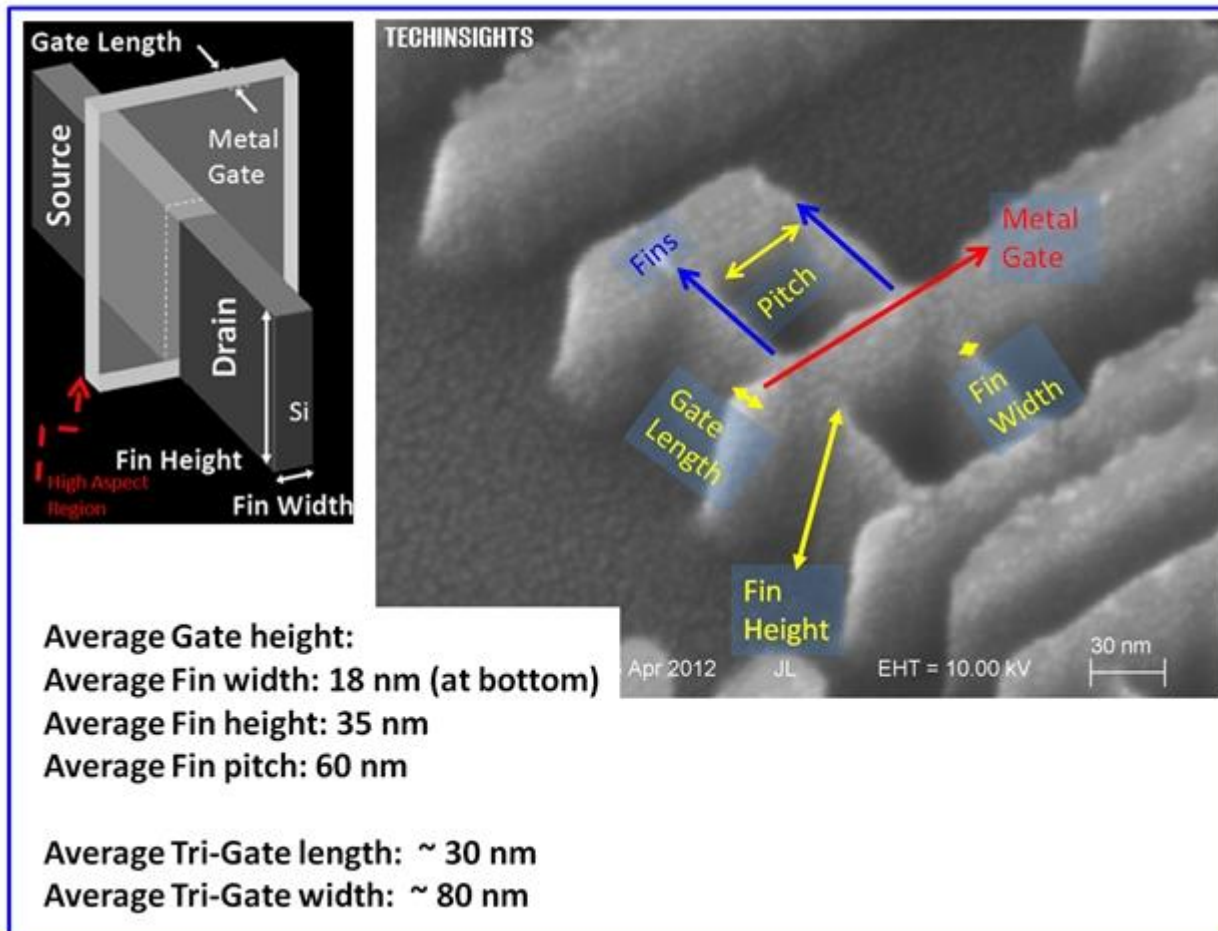
Logic gates: simple idea

- MOSFET: metal-oxide semiconductor field-effect transistor
- Input near 2V: circuit on. Input near 0V: circuit off.

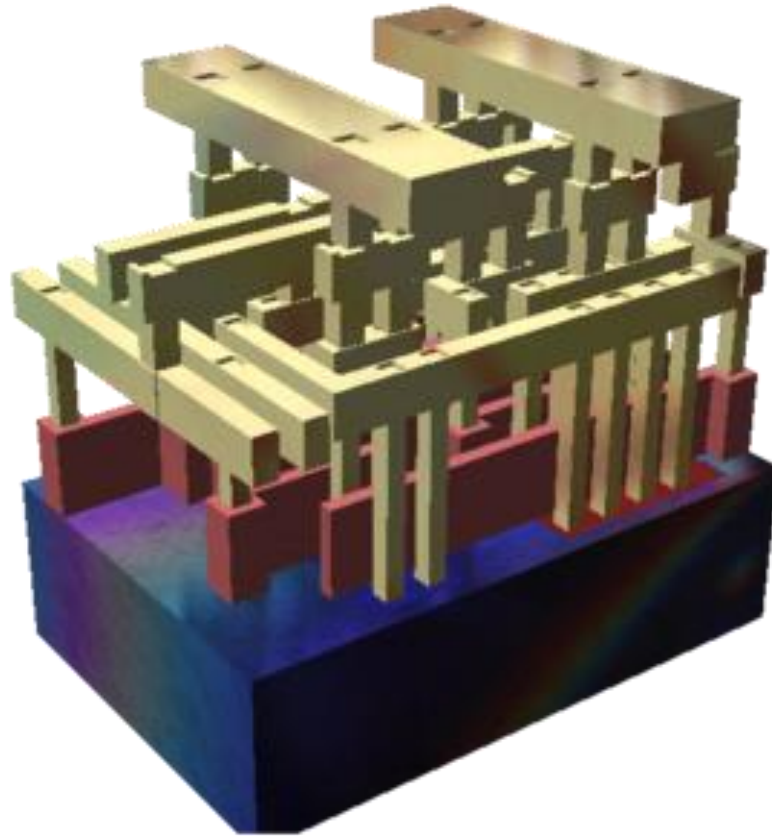
Mikroprotessori sees

- Photo from Intel CORE i5-3550 processor: Ivy Bridge 22 nm process technology

Layers in an integrated circuit

- Blue: silicon bulk
- Red: polysilicon gates
- Yellow: metal wires

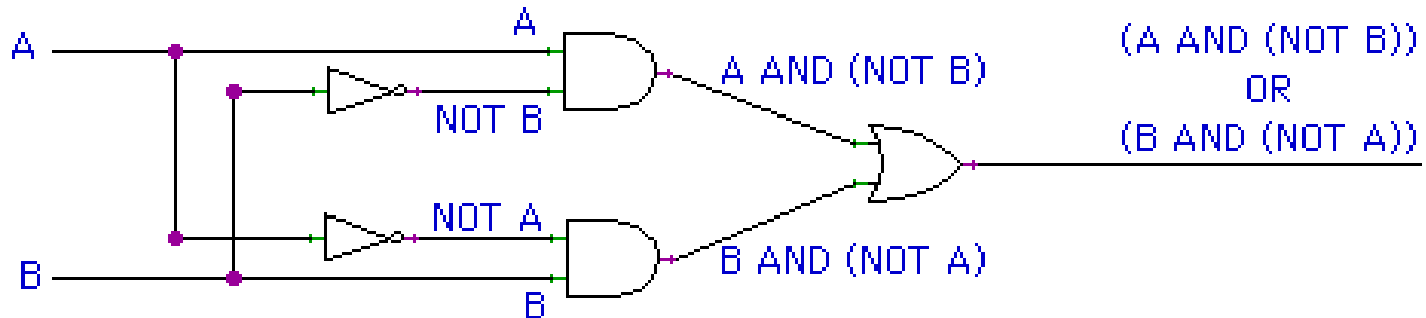

Komponendid (Eck)

NB! Loe ja harjuta nende simulaatoritega:

- <http://math.hws.edu/TMCM/java/labs/xLogicCircuitsLab1.htm>
- <http://math.hws.edu/TMCM/java/labs/xLogicCircuitsLab2.html>

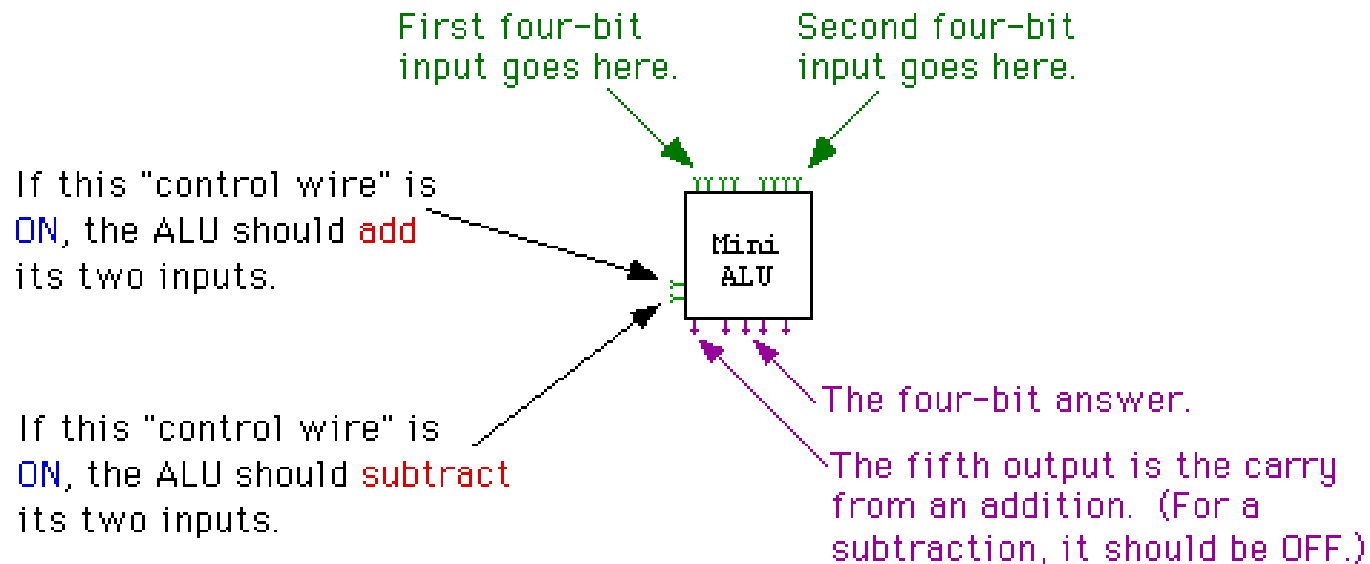
(A and (not B)) or (B and (not A))

Neljabitine liitja (four-bit adder)

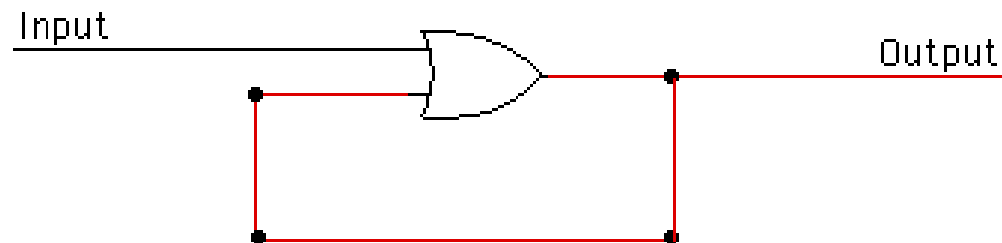
- Kaheksa pluss kaks sisendjuhet, neli pluss üks väljundjuhet

1011	1111	1111	1010	0111	0001
0110	0001	1111	0101	1010	0011
-----	-----	-----	-----	-----	-----
10001	10000	11110	01111	10001	00100

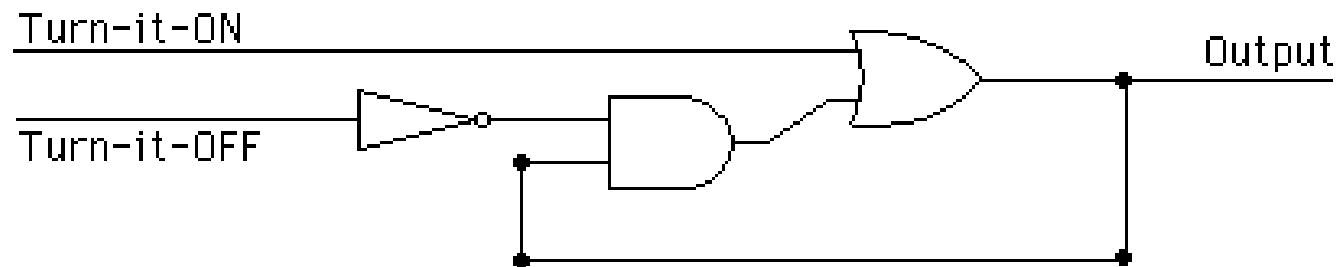

Mälu põhi-idee

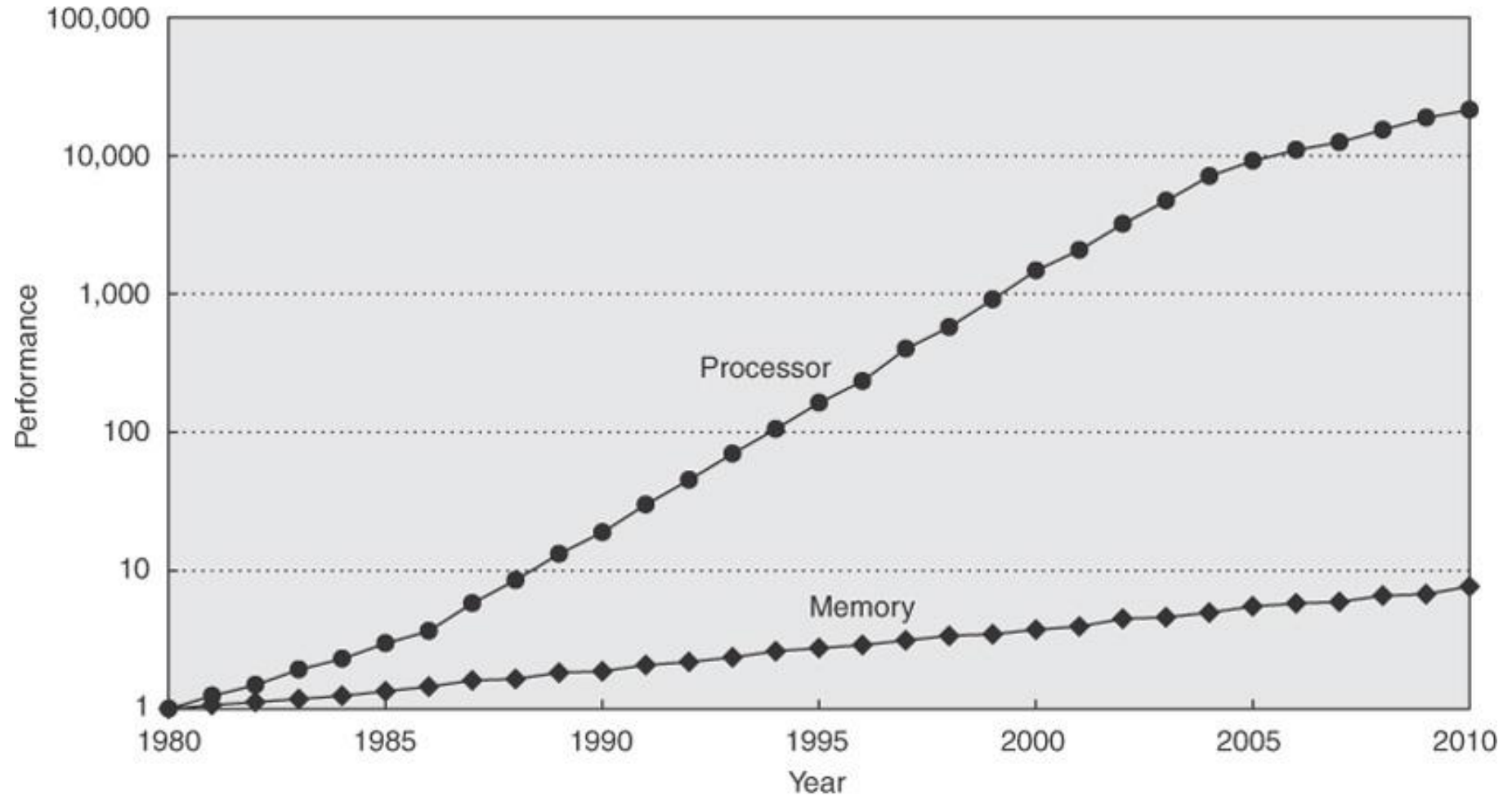
■ Tagasiside

■ Lülitatav tagasiside: triger

Mälu on aeglane ja ei lähe eriti ruttu kiiremaks

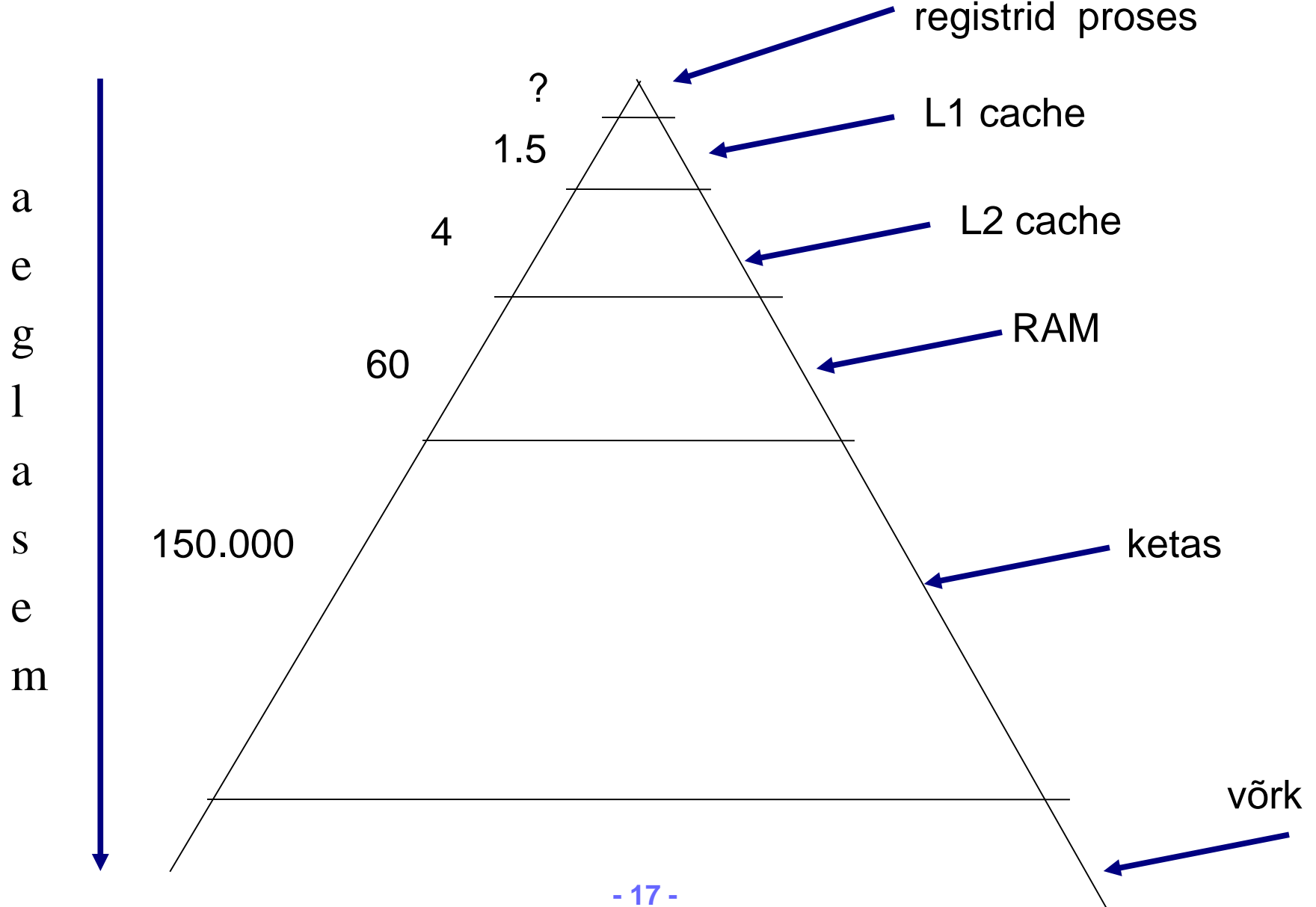

© 2007 Elsevier, Inc. All rights reserved.

Eri mäluosad ehitatud eri tehnoloogiatega

- Arvuti põhimälu DRAM on ehitatud väikestest kondensaatoritest: iga kondensaator hoiab ühte bitti. Tema juhtimiseks on kasutusel veel üks transistor.
- Kondensaatoritega mälu ei osata väga kiireks teha.
- Kondensaatoritega mälu on odav.
- Protsessori registrid ja cache mälu on ehitatud transistoridest (SRAM): 4 või 6 transistori ühe biti kohta.
- See on kiire tehnoloogia.
- Samas on see kallis.
- SSD (flash mälu, mälupulgad) on samuti transistoridest, aga aeglane ja odav.

Cache ja mälu hierarhia nanosekundites (ca) 2020

Tüüpiline lihtsat sorti protsessor

- Protsessori sees on väike hulk spetsiaal-mälupesi (registrid)
- Tehteid saab teha ainult nende registrite vahel.
- Ei ole näiteks võimalik liita otse kahte mälus olevat arvu: enne tuleb nad registritesse kopeerida, siis seal liita, siis tulemusregistrist (nn akumulaator) mällu kirjutada.
- Koha, kust mälust loetakse/kirjutatakse näitab ADDR register.
- Koha, kust lugeda järgmine käsk, näitab PC (program counter) register.

Käskude täitmine elektroonika poolt tsükliliselt

- **Lihtsal protsessoril on kaks tsükli üksteise sees:**
- **Välimine tsükkel** suurendab igal ringil PC-d (program counterit), st igal ringil võetakse täidetav käsk järgmisest mälupeasast.
- **Sisemine tsükkel** toimub iga käsu sees. Sisemise tsükli jooksul täidetakse käsu sisemisi pisi-samme.

Üks pisi-samm vastab mingile juhtmele voolu peale andmisele, mispeale käivitub vastav loogika-ahel protsessoris ja selle tulemus salvestatakse mõnda registrisse.

- **Masina taktsagedus** on see sagedus, kui tihti pisi-samme täidetakse. Iga järgmise pisi-sammu alustamise jaoks on masinas kell, mis annab kindla sagedusega impulsse. Pisi-sammu number saadakse nende impulsside kokkulugemisega.

Keeruline protsessor on igatpidi paralleelne

Keerulisel (st kaasaegsel) protsessoril on mitu kihti parallelismi:

- Protsessoril on mitu tuuma: igaüks on sõltumatu omaette töötav protsessor.
- Üks tuum püüab (ja tihti suudab) täita hulka käske paralleelselt.
- If-lausede puhul püüab protsessor paralleelselt ette täita ühte haru, mida ta peab tõenäolisemaks.
- Cache salvestab erinevaid hiljuti kasutatud põhimälu juppe kiires SRAM mälus.
- Põhimure on minimeerida põhimälu poole pöördumisi.

Assembler ja C

Uurime reaalselt protsessorit: 6502

- MOS 6502 oli kasutusel Apple II ja enamuse varaste koduarvutite protsessorina. Tal on üpris lihtsad käsud.
- Hobikasutajate ja eri-huvi-vajaduste jaoks toodetakse seda siiaaani, küll mitte enam sama firma poolt.
- Kaasaegsed protsessorid on palju keerukama käsusüsteemiga, kuid põhi-ideed on analoogilised.
- Tutvume käskude ja assembleriga pikemalt saidil

<http://skilldrick.github.io/easy6502/>

Meie näiteprogramm: summeerime arve 1 N

```
int main(int argc, char **argv) {  
  
    int n=10;  
    int i,sum=0;  
  
    printf("Tere!\n");  
  
    for(i=0; i<=n; i=i+1)  
        sum = sum + i;  
  
    printf("summa on %d\n",sum);  
}
```

Sumto MIPS-I (SGI spinoff) assembleris

- Argumendid registritesse \$4 ja \$8
- Resultaat registrisse \$2

```
sumto:                                ; Register $4 on n
    li    $3, 0                      ; Register $3 on summa
    li    $2, 0                      ; Register $2 on i
    blt   $4, $0, L3                ; Kui n<0 mine L3
L5:    addu $3, $3, $2                ; sum = sum + i
    addu  $2, $2, 1                  ; i = i + 1
    ble   $2, $4, L5                ; Kui i<=n mine L5
L3:    move $2, $3                    ; Sum sisaldab resultaati.
    Jr    $31                        ; Mine aadressile registris $31
```


Sumto ja Sun Sparc'i assembler

- Sparc saadab argumendid registrites %o0 kuni %o7 ja resultaadi %o0
- Instruktsioon peale hüpet tehakse alati

```
_sumto:                ; Register %o0 on n.
    mov %o0,%g3        ; Salvesta n registrisse %g3.
    mov 0, %o0         ; Register %o0 on nyüd sum.
    cmp %o0,%g3        ; Kui 0>n ...
    bg  L3             ; ... mine L3
    mov 0, %g2         ; ,aga enne i=0.
    add %o0,%g2,%o0    ; sum = sum + i.
L5:    add %g2,1 ,%g2   ; i = i + 1.
    cmp %g2,%g3        ; Kui i<=n ...
    ble,a L5           ; ... mine L5
    add %o0,%g2,%o0    ; ,aga enne sum = sum + i.
L3:    retl            ; Valmis...
nop                ; ,aga enne ära tee midagi!
```

Sumto ja Intel 386, 486, Pentium, ...

- 386 on vähe registreid, argument saadetakse hariliku mälu kaudu. Resultaat saadetakse registris %edx.

_sumto:

```
    pushl %ebp                ; Loome ''framepointer''-i
    movl  %esp,%ebp          ;
    movl  8(%ebp),%ecx        ; Võta n.
    xorl  %eax,%eax           ; sum = 0
    xorl  %edx,%edx           ; i = 0
    cmpl  %ecx,%eax           ; Kui i>n ...
    jg    L3                  ; ... mine L3
    .align 2
L5:   addl  %edx,%eax          ; sum = sum + i
      incl  %edx               ; i = i+1
      cmpl  %ecx,%edx          ; Kui i<=n ...
      jle  L5                  ; ... mine L5
L3:   leave                ; Taasta ebp.
      ret                     ; Valmis!
```

Sumto ja ARM

- ARMil on 16 registrit r0, ..., r15, kuid osa neist on eritähendusega (näiteks, r15 on program counter)

entry

sumto:

mov r1, #0 ; sum = 0

mov r2, #0 ; i = 0

ldr r3, N ; r3=N

loop:

cmp r3, r2 ; eeldame r3=N

bgt finish ; kui n>i, mine finish

add r2, r2, #1 ; i = i + 1

add r1, r1, r2 ; sum = sum + i

B loop ; uus tsükkel

finish:

end

N DCD #1000 ; mälupea N algväärtusega

- Võtame eelmise 0 ... N summa näite C keeles ja vaatame, mida kompilaator teeb.
- Mh vaata

<https://godbolt.org/>

Kompileeritud programmi valmimine ja käivitamine

Olgu meil (näiteks C keeles) failid main.c ja swap.c

Teeme gcc main.c swap.c -o minuprogramm

Kompilaator (näiteks gcc) teeb järjest mitut eri asja:

■ Kompileerimine

- Kompilaator teeb neist assemblerikeelsed ajutised failid
- Kompilaator teeb assemblerfailidest masinkood+sümbolinfo failid

■ Linkimine

- Linkur otsib kokku vajalikud olemasolevad failid osa sümbolinfo seostamiseks päris koodi-viidetega

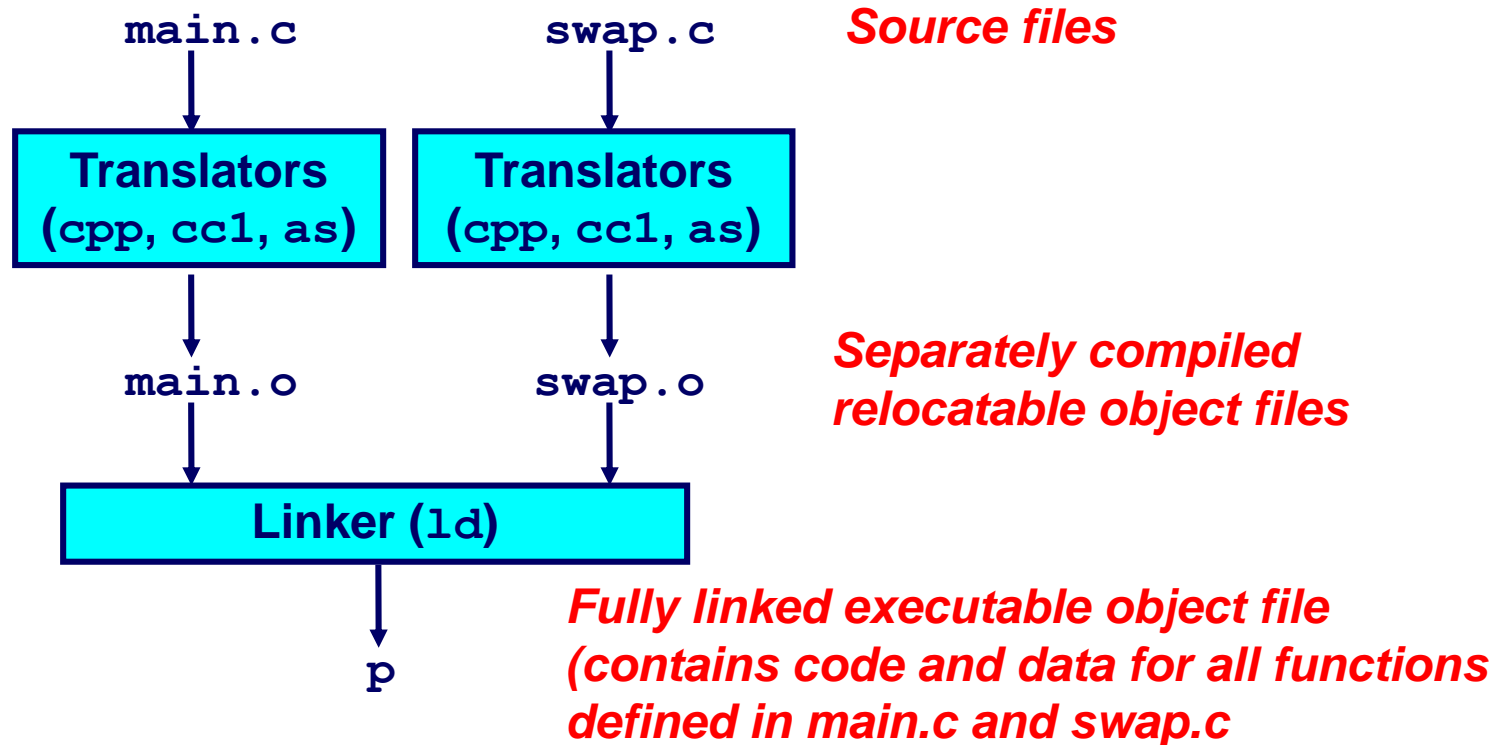
Käivitame saadud programmifaili minuprogramm:

- Opsüsteemi **loader** otsib lisaks vajalikud olemasolevad failid osa sümbolinfo seostamiseks päris koodi-viidetega
- Saadud kogum paigutatakse mällu, tehakse opsüsteemi infoblokk tema jaoks (protsess) ja kogum käivitatakse

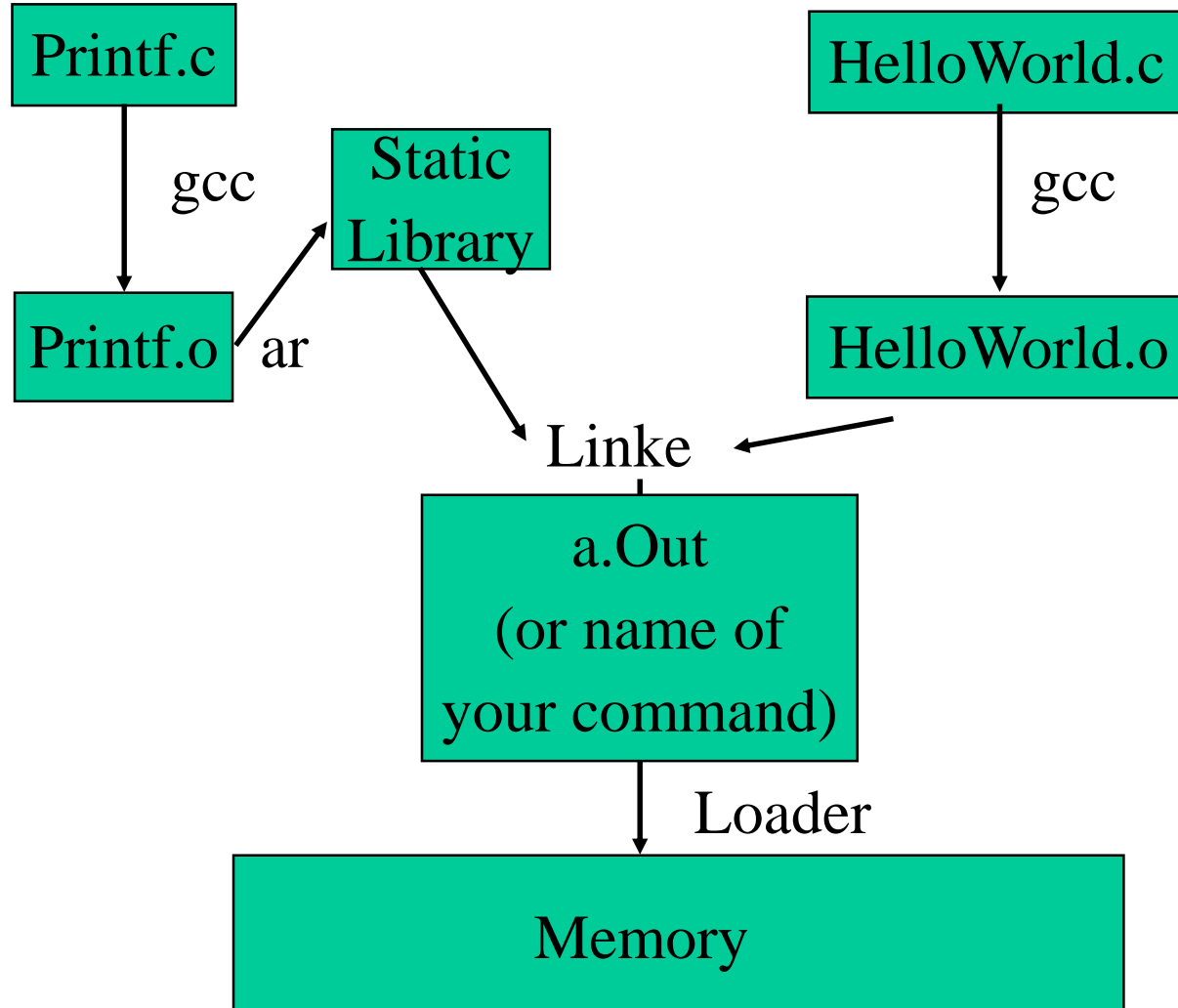
(CMU Bryant & Hallaron course) Static Linking

Programs are translated and linked using a *compiler driver*:

- `unix> gcc -O2 -g -o p main.c swap.c`
- `unix> ./p`

(CMU B&H ..) Static Linking and Loading

(CMU B&H ..) Run-time Linking/Loading

